

**REPREZENTAREA SOCIALĂ A PERSOANEI CU DIZABILITĂȚI
ÎN MEDIUL STUDENTESC**

Daniela CAZACU, *lector univ. star, doctor,*
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Moldova;

Alexandra HRIȚCU, *psiholog,*
Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei mun. Bălți, Moldova

Abstract. *As the day goes by, the issue of people with disabilities grows larger. We note that the number of people with disabilities is increasing. Whether it is an acquired cause (accidents) or the cause is congenital, these people are incapacitated and their lives differ*

significantly from the lives of other people. Possibly, knowing what the social representations of people with disabilities are, we will understand why, however, these people are most often discriminated against in society. Speaking about the student environment, these representations regarding people with disabilities differ from student to student.

Keywords: *disability, peripheral elements, person, central core, social representation.*

Introducere. Pe zi ce trece, problematica persoanelor cu dizabilități ia amploare. Observăm că numărul persoanelor cu dizabilități este în creștere. Fie că este o cauză dobândită (accidente), fie cauza este una congenitală, aceste persoane sunt prinse în neputință și viața lor diferă semnificativ de viața altor oameni.

Din cauza procesului de îmbătrânire, a ratei scăzute a nașterilor, atmosferei poluante, numărului mărit a cazurilor de afecțiuni cronice riscul de a dobândi sau de a da naștere unui copil cu dizabilități crește considerabil în ultimii ani.

Conform datelor Raportului social pentru anul 2014, publicat de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova în anul 2014, în Republica Moldova, numărul total al persoanelor cu dizabilități a constituit 183.953 (dintre care copii – 13.446). Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, numărul estimat al persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova este de 184,4 mii de persoane, inclusiv 13,4 mii copii cu vârsta de la 0-17 ani. În ultimii 5 ani, numărul acestora a crescut în general cu 2,7%. Persoanele cu dizabilități reprezintă 5,2% din populația totală a țării, iar copiii cu dizabilități constituie aproape 2% din numărul total al copiilor din Republica Moldova. Majoritatea din aceștia, se ciocnesc zilnic cu diferite situații medicale, sociale care au un impact stresant asupra lor. [8]

Dintotdeauna, societatea umană a fost deranjată de anumite categorii de persoane printre care sunt și persoanele cu dizabilități. Într-o continuă căutare a perfecțiunii și a absolutului, a frumuseții fizice și intelectuale, unii oameni tind să respingă persoanele cu dizabilități uneori violent, ceea ce iese din limitele normalității recunoscute social.

Dacă să amintim procesul de incluziune, în rândul populației nu persistă o viziune predominantă cu privire la cum trebuie să tratăm persoanele cu dizabilități în raport cu educația, fiind susținute de diferite grupuri semnificative de respondenți atât îngrijirea acestora în cadrul familiei, cât și includerea lor în instituții speciale dar și includerea în instituțiile de învățământ. Totodată lipsa de contact cu persoanele cu dizabilități este factorul determinant al opoziției la incluziunea acestora în sistemul de învățământ. Populația cotidiană percepe mai multe avantaje și dezavantaje ce vin în urma incluziunii copiilor cu dizabilități în instituțiile de învățământ. Principalele avantaje anticipate sunt sporirea gradului de toleranță în cazul copiilor tipici și eficientizarea procesului de integrare a copiilor cu dizabilități în societate. [8]

Devine evidentă deci întrebarea de ce totuși în pofida la toate procesele de socializare, de eliminare și înlăturarea discriminărilor în societate, totuși mai persistă o tendință de a marginaliza persoanele cu dizabilități? În acest sens reprezentările sociale ne vor veni în ajutor.

Reprezentările sociale – constituie elementul central atât pentru procesul de construire, înțelegere și interpretare a realității sociale, cât și pentru cel de elaborare a atitudinilor și comportamentelor noastre. [6]

Cunoscând care este reprezentarea socială a persoanelor cu dizabilități vom putea prognoza care sunt atitudinile, percepțiile, ideile, gândurile vizavi de această categorie de persoane. De altfel, reprezentarea socială este un proces de elaborare perceptivă și mentală a realității ce transformă obiectele sociale (persoane, contexte, situații) în categorii simbolice (valori, credințe, ideologii) și le conferă un statut cognitiv, permițând înțelegerea aspectelor vieții obișnuite printr-o racordare a propriei noastre conduite la interiorul interacțiunilor sociale”. [5]

Intenționăm a investiga reprezentările sociale a persoanelor cu dizabilități în rândul studenților dat fiind faptul că, aceștia se află în această perioadă de vârstă când se cristalizează, se formează, se încheagă acea reprezentare socială. Vârsta adolescentină este vârsta marilor schimbări, transformări, vârsta luărilor de poziții.

Astfel, **scopul cercetării** noastre constă în determinarea conținutului reprezentării sociale a persoanei cu dizabilitate în mediul studentesc.

Ipoteza cercetării: Datorită multitudinilor politici existente la etapa actuală în Republica Moldova de susținere a persoanelor cu dizabilități, presupunem că reprezentarea socială a persoanei cu dizabilități în rândul studenților are o tentă pozitivă fiind centrată pe empatie și susținere.

Metodologia cercetării:

- Metoda asociația liberă (Abric, 1994)[4]
- Tehnica prototipic categorială (Vergès, 1992).[1]

Metoda asociațiilor libere (Abric 1973) este considerată ca cea mai utilizată metodă de studiu în domeniul reprezentărilor sociale. Avantajul ei este rapiditatea aplicării, dar și procesul relativ ușor al prelucrării cantitative a datelor obținute. [4]

Tehnica prototipic categorială (Vergès, 1992) într-un studiu, Vergès propune analiza prototipicalității termenilor asociați prin realizarea unei congruențe între frecvența de apariție a unor elemente și rangul apariției elementelor respective. Uneori, în locul rangului apariției unui termen în asociație se poate folosi rangul importanței. Congruența acestor indicatori se poate realiza fie prin calculul corelației dintre ei, fie prin utilizarea tehnicii tabulare, propusă de Vergès.[1]

Totodată, reprezentarea socială în concepția lui A. Neculau este: o reconstrucție a mediului prin prisma filozofiei de viață a individului; o instanță intermediară între percepția, informație, atitudine și imagine; un stil de conduită; un mod de a comunica cu exteriorul; o orientare în lumea obiectelor și faptelor și o operație de clasificare a acestora; o conectare la diferite situații explicative; un instrument cu ajutorul căruia actorii sociali își reglează raporturile reciproce; o articulare a personalității la contextul social; un mod de a face accesibilă lumea exterioară, de a-i înțelege pe alții; [3]

În urma aplicării tehnicii prototipic – categoriale care avea ca scop identificarea elementelor constitutive ale reprezentărilor sociale a persoanei cu dizabilități, am obținut un corpus de 452 cuvinte care descriau termenul de „dizabilitate”. După ce am obținut aceste date, am trecut, la o serie de analize cu ajutorul cărora am exclus termenii între care existau anumite raporturi de sinonimie și cei care au apărut doar o singură dată. Am pus accentul pe cei care au avut un minim de frecvență în apariție nu mai mici de cinci ori, după care am grupat aceste cuvinte pe dimensiuni mai mari în funcție de sfera de acțiune pe care o descriau aceste cuvinte.

În a doua etapă, după ce am operat cu aceste analize preliminare, am trecut la calculul indicatorilor de frecvență pentru fiecare din seria de cuvinte ce a fost desemnată de populația.

În urma calculării frecvenței fiecărui termen, am determinat care este frecvența de apariție cea mai mare și care este cea mai mică. În urma calculului efectuate, cea mai mare frecvență obține cuvântul ajutor având 13,05%, urmat de cuvântul probleme cu 11,28%, la rândul său fiind urmat de cuvântul milă cu 10,84% și cuvântul neajutorat cu 9,29%. La calcularea cuvântului cu cea mai mică frecvență am identificat cuvintele puternic și durere cu o frecvență a apariției de 2,21%, urmat de cuvântul responsabil cu 1,99% și cea mai mică frecvență pe care noi am identificat-o fiind de 1,10% pentru cuvântul respect.

În cea de-a a treia etapă, după ce am calculat frecvențele, am aranjat rezultatele ce le-am obținut în tabel în ordine descrescătoare și am atribuit fiecăruia un anumit rang al apariției, acesta fiind la rândul lui un indicator ce ne arată poziția lui în lanțul de cuvinte.

După calcularea frecvenței fiecărui cuvânt am atribuit fiecăruia un rang al apariției. Astfel am obținut că cuvântul cu cel mai mare rang al apariției este ajutor, ocupând poziția 1-a, fiind urmat de cuvintele, probleme cu rangul apariției al 2-lea, milă cu rangul apariției trei și neajutorat cu rangul apariției patru.

De asemenea, am identificat care sunt cuvintele cu cel mai mic rang al apariției, acestea fiind: puternic cu rangul apariției al 16-lea, durere cu rangul apariției al 17-lea, responsabil cu rangul apariției al 18-lea, respect înregistrând cel mai mic rang al apariției de 19.

Utilizând metoda „asociațiilor libere” (Abric,1973) [2] am stabilit că cuvântul cu cea mai mare frecvență, care se asociază cu cuvântul inductor „dizabilitate” este „ajutor”, fiind numit de 59 ori de către respondenți, cu o diferență puțin mai remarcabilă este urmat de cuvântul „probleme” care a fost amintit de 51 de respondenți.

Ceea ce ne interesează pe noi în acest tabel sunt primele două rânduri și ultimele două rânduri, deoarece, potrivit autorului care a propus această tehnică de separare a elementelor constitutive ale reprezentărilor sociale, Vergès [1] acestea sunt pozițiile ce indică locul elementelor centrale și respectiv periferice a reprezentărilor sociale.

După aceasta am calculat care este rangul importanței pentru fiecare din cuvintele care sunt prezente în tabel. Datorită calculării rangului importanței vom putea trece la următoarea etapă de încrucișare tabelară a rangului frecvenței cu cel al importanței.

În cea de-a patra etapă am atribuit un rang al importanței pentru fiecare cuvânt care anterior i-am atribuit un rang al apariției. Pentru aceasta s-a luat în calcul răspunsurile la cel de-al doilea consemn: „Gândiți-vă în continuare la „dizabilitate”, așezați expresiile de mai sus în ordinea importanței de la cel mai important la cel mai puțin important. Scala de răspuns a fost în 5 puncte unde 1 înseamnă „importanță foarte scăzută”, 2 înseamnă „importanță scăzută”, 3 înseamnă „importanță medie”, 4 înseamnă „importanță mare”, și 5 „importanță foarte mare”. S-a atribuit fiecărui punct din scală o evaluare de la 1 la 5: astfel răspunsul „importanță foarte scăzută” obține scorul 1, „importanță scăzută” obține scorul 2, „importanță medie” obține 3, „importanță mare” obține 4, în timp ce răspunsul „importanță foarte mare” obține scorul 5. S-au numărat răspunsurile pe fiecare punct al scalei, la fiecare din cuvintele pe care le-am identificat, după care s-au înmulțit cu valoarea de la fiecare punct în parte și s-au adunat pe scală obținându-se un scor pentru ordinea importanței.

În cea de-a cincea etapă am trecut la încrucișarea tabelară a rangului apariției cu cel al importanței, pentru a vedea care sunt diferențele dintre aceste două ranguri le-am prezentat în paralel. Astfel, am identificat că pentru cuvântul ajutor care are rangul apariției unu acesta își păstrează această poziție și pentru rangul importanței. La fel și cuvântul probleme obținând rangul apariției de doi își păstrează această poziție și pentru rangul importanței. Dar putem observa că cuvântul milă obține pentru rangul apariției trei, dar pentru rangul importanței acesta obține cu un punct în scădere fiind de patru. Însă cuvântul neajutorat dacă pentru rangul apariției obține patru, pentru rangul importanței acesta își ridică poziția cu o unitate înregistrând trei.

Pentru a stabili corelația între rangul apariției și cel al importanței, le prezentăm în paralel, astfel încercând să stabilim similitudinile, dar și diferențele care pot fi remarcate.

După cum am observat, itemii din a doua dimensiune își schimbă poziția, comparativ cu scorul obținut pentru rangul apariției, obținând un scor mai bun în ordinea importanței decât în cea a apariției. De asemenea, observăm că ultima poziție obține un scor identic pentru ambele ranguri.

Evidențiem din start că asociațiile care au ocupat poziții de întâietate, și anume cuvintele „ajutor și probleme”, și-au păstrat pozițiile inițiale. Asociațiile „mintal, fizic, singur, persoană bună, durere și respect” la fel nu-și schimbă pozițiile, ocupând locul „mintal,

fizic-5, singur-8, persoană bună-15, durere-17 și respect-19” atât privind rangul apariției, cât și pentru rangul importanței.

De asemenea, am identificat că cuvântul „*puternic*” dacă pentru rangul apariției are poziția 16 pentru rangul importanței este în scădere cu două valori înregistrând poziția 18. O cădere semnificativă, o face cuvântul „*responsabil*” în raport cu cuvântul inductor „*dizabilitate*”, care ocupă poziția 18 în lista rangului de apariție, pe când în lista rangului de importanță ocupă poziția 12.

În urma analizei datelor pe care noi le-am obținut în urma aplicării tehnicii „*prototip-categoriale*” (Vergès, 1992, 1994), [1] am avut posibilitatea de a identifica care este reprezentarea socială a persoanei cu dizabilități în rândul studenților.

Prezentăm elementele centrale ale reprezentărilor sociale despre persoanele cu dizabilități din mediul studentesc, identificând următoarele cuvinte „*ajutor și probleme*”. Elementele periferice care s-au sunt aranjate în preajma nodului central sunt „*responsabil și respect*”.

În urma colectării și analizării datelor se poate afirma că reprezentarea socială a persoanelor cu dizabilități din mediul studentesc, este alcătuit după cum urmează: **nucleul central: ajutor și probleme. Sistemul periferic** este alcătuit din termeni ca: **responsabil și respect**.

De asemenea, am identificat și termenii care au statut ambiguu, aceste cuvinte fiind: *milă, neajutorat, mintal fizic, discriminare, invalid, trist, persoană bună, puternic, durere* care conform lui Vergès (1992, 1994) [1], trebuie analizați prin alte modalități.

Concluzii

Dreptul la viață, la șanse egale, principiul normalizării, promovate de toate organizațiile internaționale și adoptate apoi în constituția fiecărei națiuni, stipulează și dreptul la viață de o calitate de autorealizare personală.

În acest articol am recurs la aplicarea tehnicilor și metodelor de identificare a reprezentărilor sociale cu referire la persoana cu dizabilități în mediul studentesc, cât și la interpretarea datelor obținute în urma aplicării tehnicilor și metodelor de identificare a reprezentărilor sociale a persoanei cu dizabilități în mediul studentesc.

În cercetarea care ne-am propus-o am intenționat a cerceta reprezentările sociale a persoanelor cu dizabilități, din simplul motiv: identificând reprezentările sociale a persoanei cu dizabilități noi vom putea cunoaște care sunt acele atitudini, percepții, idei vizavi de aceste persoane.

Am investigat care sunt reprezentările sociale a persoanelor cu dizabilități în rândul studenților, dat fiind faptul că, aceștia se află în această perioadă de vârstă când se cristalizează, se formează, se încheagă acea reprezentare socială. Vârsta adolescentină este vârsta marilor schimbări, transformări, vârsta luărilor de poziții – studenții făcând parte anume din această categorie de vârstă.

Putem afirma cu certitudine că pentru studenți o persoană ce prezintă o anumită dizabilitate este acea persoană pentru care cuvinte ca: „*ajutorul și problemele*” ocupă locul primordial, iar relațiile care sunt stabilite între studenți și aceste persoane cu nevoi speciale, au la bază înțelegere dar și un respect profund. Cunoscând care este reprezentarea socială a persoanelor cu dizabilități putem prognoza care sunt atitudinile, percepțiile, ideile, gândurile vizavi de această categorie de persoane.

Cercetarea pe care noi am efectuat-o este foarte importantă deoarece totuși necătând la toate procesele de incluziune, socializare, de eliminare și înlăturarea discriminărilor în societate față de persoanele cu dizabilități totuși mai persistă o tendință de a marginaliza a lor. Astfel, cu ajutorul cercetării date noi am avut posibilitatea de a identifica totuși care sunt reprezentările sociale a persoanei cu dizabilități. Cunoscând în ce constă reprezentarea socială a persoanei cu dizabilități în rândul studenților vom putea să identificăm acele

obstacole, piedici în comunicare, în procesul de integrare, ajutor care apar atunci când avem în fața noastră o persoană cu nevoi speciale.

În urma cercetării date am primit rezultate ce țin de atitudinea de acceptare, neacceptare sau de indiferență față de persoanele cu dizabilități în mediul studentesc.

În urma prelucrării datelor am ajuns la concluzia că la perioada actuală relațiile între studenți și persoanele cu dizabilități se regăsesc în cuvinte ca „*ajutor și probleme*”.

Putem afirma că pentru studenți o persoană cu dizabilitate este acea persoană pentru care „ajutorul și problemele” ocupă locul primordial, iar relațiile care sunt stabilite între studenți și persoanele cu nevoi speciale, au la bază înțelegere, dar și respect.

Concluzionând putem afirma că ipoteza noastră s-a adeverit, astfel reprezentările sociale ale persoanei cu dizabilități la studenți sunt alcătuite din termeni ca: *ajutor, probleme, responsabil și respect*, ceea ce ne demonstrează că ei dispun de empatie, susținere, atitudine pozitivă față de această categorie de persoane.

Bibliografie:

1. CURELARU, Mihai Reprezentări sociale, pref. de Adrian Neculau. - Ed. a 2-a, rev. Iași: Polirom, 2006, 242 p. ISBN 973-46-0302-7.
2. CURELARU, Mihai. Metodologia culegerii datelor reprezentărilor sociale. Reprezentările sociale. Teorie și metode. Iași: Ed. Erola, 2001, 444p. ISBN 973-85475-3-9.
3. Neculau, A. (2000) Ce sunt reprezentările sociale? Revista Psihologia, Anul X, nr. 5-6/2000.
4. Dany, L., Urdapilleta, I., Monaco, G. Lo. Free associations and social representation: some reflections on rank-frequency and importance-frequency methods. In.: Quality & Quantity, 2015, vol. 49, issue 2.
5. FISCHER, Gustave-Nicolas Les concepts fondamentaux de la psychologie sociale, Dunod, Paris, 1987. ISBN 10: 204016927X ISBN 13: 9782040169275.
6. <http://www.creeaza.com/didactica/comunicare-si-relatii-publice/Reprezentarile-sociale819.php> accesat: 13.02.2017.
7. <http://mmpsf.gov.md/sites/default/files/document/attachments/rsa2014ro.pdf> accesat 13.02.2017.
8. http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/protectie_sociala/DPPD/2014-01-31_Strategie_DPPD-2014-2020.pdf accesat 13.02.2017.